

БОРОТЬБА ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Чернявський Сергій Сергійович –
кандидат юридичних наук, старший
науковий співробітник, докторант
докторантури та ад'юнктури КНУВС

ОФШОРНІ ЮРИСДИКЦІЇ У МЕХАНІЗМІ ВІДМИВАННЯ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Проведено комплексний аналіз особливостей використання офшорних юрисдикцій у механізмі відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом. Розглянуто підстави для класифікації офшорних компаній та інших елементів офшорної фінансової системи.

Осуществлен комплексный анализ особенностей использования офшорных юрисдикций в механизме отмывания доходов, полученных преступным путем. Рассмотрены основания для классификации офшорных компаний и других элементов офшорной финансовой системы.

In the article there is the conducted complex analysis of features of the use of off-shore jurisdictions in the money laundering. To consider the grounds for classification of off-shore companies and description of other elements of the off-shore financial system is given.

Ключові слова: офшорна зона; відмивання коштів; експорт капіталів; фінансове шахрайство.

Особливістю розвитку міжнародних економічних відносин в умовах глобалізації є швидке прискорення міграції капіталу. Зокрема, у 80-х роках минулого століття його загальна сума майже подвоїлась та 1990 року становила близько 1 трлн дол. США. У наступному десятиріччі обсяг руху капіталів зріс майже в чотири рази і сягнув 3,8 трлн дол. [1, с. 277].

Прискорення міграції капіталу закономірно пов'язане зі збільшенням обсягів фінансових операцій спекулятивного та протиправно-

го характеру, використанням з цією метою офшорних фінансових центрів і масштабною корупцією у державних установах, які регулюють діяльність іноземних інвесторів. Поряд із традиційними причинами виведення капіталів (одержання додаткового прибутку, освоєння зарубіжних ринків збуту товарів і послуг тощо) з'явилися інші мотиви – відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, з наданням їм легального статусу [2].

Особливе місце у механізмі незаконного експорту капіталів посідають технології виведення коштів за межі України, приховування валютної виручки на рахунках у зарубіжних банках та використання з цією метою офшорних юрисдикцій.

Розгляду проблем протидії "офшорному бізнесу" в юридичній літературі присвячені окремі наукові праці (В.І. Антипов, А.Ф. Волобуєв, О.Є. Користін, В.В. Лисенко, Г.А. Матусовський, В.А. Предборський та ін.). Проте більшість праць через об'єктивну застарілість утратили свою актуальність [3].

Для виведення капіталів із країни із застосуванням сумнівних схем та одержання незаконних доходів широко використовують можливості так званих "фінансових притулків" або "офшорних центрів", що є важливим компонентом процесу відмивання коштів. Труднощі, що постають перед правоохоронцями, пояснюються тим, що здебільшого країни – фінансові притулки проводять політику неухильного захисту іноземних інвесторів від будь-якого втручання з боку правоохоронних органів інших держав.

Перші згадки про використання офшорних схем сягають давнини. Наприклад, коли стародавні Афіни увели двовідсотковий імпортно-експортний податок, то грецькі й фінікійські купці почали обходити грецькі території стороною, щоб уникнути оподаткування. У п'ятнадцятому столітті Фландрія була процвітаючим міжнародним комерційним центром з невеликою кількістю обмежень, унаслідок чого англійські купці вважали за краще продавати товари на ринках Фландрії, ніж на батьківщині, де вони змушені були сплачувати величезні податки. Низка середземноморських держав, як і більшість сьогоденних "фінансових гаваней", протягом XVI–XVIII ст. змагалися між собою за право розміщувати у власних банках кошти, награбовані піратами з усього світу [4, с. 311].

Серед першопричин виникнення офшорних банків називають кризу платіжних балансів, яка в 60-х роках XX століття вразила багато країн, передусім Сполучені Штати Америки, змусивши їх ввести жорсткий фінансовий контроль за станом національних банківських установ. Найбухливіший період свого розвитку офшорна банківська система пережила наприкінці 1970-х – на початку 1980-х років.

В українську мову термін "офшор" потрапив з англійської, де "off-shore", що буквально означає: "поза берегом", "у відкритому морі", "ізолювано". У сучасній економічній літературі цим терміном

позначають одну з різновидів спеціальних (вільних) економічних зон [5, с. 42].

Вільна економічна зона – це територія, на якій іноземні та вітчизняні фірми користуються податковими пільгами. У міжнародній практиці налічується понад два десятки різних типів вільних економічних зон, зокрема: безмитні торгові зони (порти, транзитні зони); експортні та імпорнтні промислові зони; зони технологічного розвитку (технопарки, технополіси) тощо [6, с. 35]. Значних успіхів у створенні таких зон досяг Китай, у якому створено п'ять великих промислових зон, чотирнадцять так званих "відкритих міст" і десять зон економічного та науково-технічного розвитку [7, с. 194].

Під терміном "офшорна зона" зазвичай розуміють країну або територію, де здійснюють реєстрацію суб'єктів господарювання, діяльність яких підпадає під пільговий режим оподаткування. Офшорні компанії не здійснюють основної діяльності у країні реєстрації (звідси – походження терміна). Натомість їм гарантують послаблений фіскальний режим, належний рівень збереження комерційної та банківської таємниці, лояльність з боку державних чиновників щодо контролю за змістом фінансових і господарських операцій.

Останнім часом більшість країн світу запроваджують законодавчі обмеження контактів з офшорними компаніями. Цьому сприяла політика відомих міжнародних організацій, зокрема Міжнародного валютного фонду, Європейського Союзу, Організації по боротьбі з відмиванням коштів (FATF), які спрямували свої зусилля на усунення недоліків світової фінансової системи.

Органи державної влади в Україні також акцентують увагу на врегулюванні питань офшорного бізнесу. У цьому зв'язку, одним з дієвих важелів впливу є стаття 18.3 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств", у якій зазначено: "... у разі укладення договорів, які передбачають здійснення оплати товарів (робіт, послуг) на користь нерезидентів, що мають офшорний статус, чи при здійсненні розрахунків через таких нерезидентів або через їх банківські рахунки, незалежно від того, чи здійснюється така оплата (в грошовій або іншій формі) безпосередньо або через інших резидентів або нерезидентів, витрати платників податку на оплату вартості таких товарів (робіт, послуг) включаються до складу їх валових витрат у сумі, що становить 85 відсотків вартості цих товарів (робіт, послуг)" [8].

Відповідно до ч. 2 ст. 11 Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом", до фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу, серед інших віднесені такі, де кошти переводяться на рахунок, відкритий у фінансовій установі у країні, що віднесена Кабінетом Міністрів України до переліку офшорних зон [9]. Додамо, що офіційний перелік офшорних зон затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 р. № 77-р.

Відомі на сьогодні офшорні юрисдикції можна умовно поділити на три категорії:

1. Дрібні острівні держави з незначним рівнем розвитку власної економіки, але відносно стабільною політичною ситуацією (Домініка, Сент-Вінсент і Гренадіни, Багамські острови, Британські Віргінські острови, Сейшельські острови та інші території, що входили у Британське Співтовариство). Як правило, уряди цих країн не висувають жодних вимог до звітності зареєстрованих фірм, не ведуть реєстри акціонерів і директорів, тому анонімність власників таких компаній дуже висока. Офшорні юрисдикції першої групи зазвичай використовують як сейфи для фінансових заощаджень.

2. Держави з пільговим оподаткуванням, де щорічно вимагають звітність та ведуть реєстр директорів й акціонерів компаній. До таких країн відносять, зокрема, острів Мен, Андорру, Бахрейн, Кіпр, Гібралтар та деякі інші.

3. Юрисдикції, компанії яких сплачують податки та збори в загальному порядку. У цих країнах відкрито реєстри директорів й акціонерів, вимагають різні форми звітності, запроваджено періодичне проходження аудиту. Це окремі штати США, Англія, Канада, Данія.

Усього в Україні працюють офшорні компанії з 35 юрисдикцій. Найбільш популярним залишається Кіпр. Щодо американських інвестицій картина здебільшого схожа, оскільки лівову частку "американців" в Україні становлять компанії, зареєстровані у відомих "офшорних" штатах Делавер, Вайомінг та ін. Ці компанії у США називають "Shell Companies" (тобто "коралові", або пусті), які зазвичай у своїй назві мають закінчення: "Ltd", "Inc", "Llc", "Co", "GmbH". Міжнародній практиці відомі комбіновані схеми зв'язків, що формуються з багатьох фірм, розташованих у різних офшорних зонах. Нині розповсюджені схеми за участю десяти – п'ятнадцяти компаній-контрагентів [10, с. 78].

За даними Державної податкової адміністрації України, 2008 року експортні операції через офшорні зони проведено на загальну суму 3,6 млрд грн. Зокрема, найбільші обсяги експортованої продукції спрямовано на адреси компаній, зареєстрованих на Британських Віргінських островах – у розмірі 3,5 млрд; на Гібралтарі – 106,7 млн; у Белізі – 25,7 млн; на Багамських островах – 7 млн.

У сучасному діловому обігу, поряд з терміном "офшорна зона", використовують близькі за змістом категорії, зокрема "податковий притулок" і "податкова гавань". Утім, ці поняття не тотожні [11]. Адже будь-яка країна може розглядатись як податковий притулок для того, кому вона надає певні податкові преференції. Особливістю офшорної юрисдикції є не лише низький рівень оподаткування у країні реєстрації, а й поширення пільгового режиму оподаткування на діяльність своїх компаній, які функціонують на території інших держав, з якими укладено відповідні двосторонні угоди.

Характерними ознаками офшорних юрисдикцій є такі:

1) пільги щодо оподаткування (усі вони або не стягують прибутковий податок взагалі або стягують його лише з певних джерел прибутку, або за ставкою, що є значно нижчою від середньої);

2) специфіка регулювання діяльності компаній (спрощена процедура заснування, фінансової звітності та ліквідації фірм, які проводять ділові операції за межами країни, де вони офіційно зареєстровані);

3) фінансова секретність (наявність надмірно "закритих" правил захисту банківської і комерційної інформації);

4) послаблений валютний контроль (компанія практично не зазнає жодних обмежень щодо проведення валютних операцій в офшорі);

5) легкість доступу до зарубіжних банківських систем (забезпечується функціонуванням мережі фінансових посередників, які у змозі відкривати рахунки офшорних компаній у більшості престижних банків світу).

Іншою "перевагою" офшорних юрисдикцій є спрощена процедура отримання там додаткового громадянства, що відкриває перед бізнесменами чимало нових можливостей. Причому не лише для ведення бізнесу, а й для забезпечення особистої безпеки, зокрема в разі кримінального переслідування. Інша популярна причина набуття другого громадянства – швидке безвізове відвідування близько ста країн світу.

Нарешті, географічне становище "податкових гаваней" полегшує переміщення бізнесу з багатих країн. Додаткові характеристики – це наявність вільних економічних зон, зручний прапор для судів, добрі системи зв'язку і транспорту, відносно стабільний політичний клімат, можливість отримати професійні поради і консультації солідних консультантських фірм.

Цілі використання офшорних юрисдикцій можуть бути умовно поділені на дві великі групи:

1. Легітимні, тобто не пов'язані з учиненням злочинів та правопорушень. Як правило, включають намагання реальних власників компаній забезпечити фінансову або комерційну таємницю своєї господарської діяльності.

2. Протиправні – пов'язані з порушенням податкового або кримінального законодавства.

Хоча є низка законних підстав використання офшорних територій, водночас вони створюють і полегшують можливості зловживань та вчинення злочинів. До того ж принципових відмінностей у використанні офшорних схем в обох випадках немає.

Кримінальне використання офшорних юрисдикцій зазвичай має на меті: учинення чи приховування податкових злочинів; учинення і приховування інших економічних злочинів, зокрема виявів фінансового шахрайства.

На думку опитаних нами правоохоронців, до мотивів виведення капіталів за межі України з використанням офшорних юрисдикцій слід віднести:

розміщення знеособлених приватних і корпоративних заощаджень за кордоном (52,3 % опитаних);

обслуговування зовнішньоекономічних операцій (відома залежність між обсягами вивезених капіталів та імпортом товарів) – 38,5 %;

формування резервів для подальшого реінвестування коштів у приватизацію вітчизняних підприємств – 14,8 %.

На основі узагальнення слідчої практики можна зробити висновок про характерні ознаки ("індикатори") протиправного використання офшорних схем:

службові особи або власники підприємств в Україні та власники (засновники) офшорних фірм – одні й ті самі особи;

фіктивний (удаваний) характер угод з офшорними компаніями щодо проведення експортно-імпортних операцій, виконання фінансових та інших зобов'язань;

невідповідність офіційного прибутку підприємства та фактичних обсягів зовнішньоекономічних операцій за участю офшорних компаній.

Офшорна фінансова система – сегмент глобальної фінансової системи зі специфічною інфраструктурою, яка здебільшого полегшує вчинення та приховання правопорушень і злочинів, оскільки забезпечує процес виведення і подальшого відмивання прибутків від різних видів незаконної діяльності у країнах з посиленням режимом фінансового контролю.

До компонентів цієї системи відносять:

1) банки, що є філіалами або відділеннями банків у країнах з чітко розробленою системою фінансового контролю (з метою введення в оману контрагентів фінансові шахраї нерідко під виглядом банків засновують офшорні небанківські корпорації, які використовують у своїй назві слова: "bank", "banco", "banka", "bancorp", "banco");

2) місцеві банки, при створенні яких в офшорній юрисдикції засновники, як правило, подають лише підтвердження необхідного рівня своїх фондів;

3) фінансові посередники: трастові компанії, брокерські фірми, валютні біржі, агентські контори, фінансові менеджери тощо, які можуть легко та швидко переміщувати кошти;

4) мобільні рахунки, схема використання яких полягає у постійному русі сумнівних капіталів банківськими установами, що належать офшорним фірмам, різними країнами світу;

5) механізми швидкого розповсюдження інформації про наявні послуги за допомогою широкої реклами та використання мережі Інтернет для управління фінансовими активами офшорних компаній.

З початку 1980-х років спостерігається бурхливе і постійне збільшення кількості банків та банківських філій, страхових і перестраховувальних компаній, що створюються в офшорних юрисдикціях. На Кайманових островах, приміром, зареєстровано понад 500 офшорних банків, у тому числі свої філії та дочірні банки мають там сорок три з п'ятдесяти найбільших банків світу. На Бермудських островах зареєстровано понад 1300 страхових компаній різних типів тощо [12, с. 97].

За даними Національного банку України, лише 2000 року на рахунки типу "ЛОРО" комерційних банків Латвії перераховано понад 1,6 млрд дол. США. Водночас на територію України жодні товари і послуги за цими транзакціями не надходили. Як приклад використання офшорної фінансової системи для прикриття фінансового шахрайства можна навести діяльність представництва латвійського банку, викриту Департаментом боротьби з економічною злочинністю МВС України 2007 року. Не маючи ліцензії на банківську діяльність від Національного банку України, представництво надавало найширший спектр послуг, зокрема розміщення валюти на рахунках у зарубіжних банках, реєстрацію фіктивних рахунків, незаконну конвертацію коштів. Банк проводив операції з будь-якою валютою на користь місцевих фірм через реально діючі офшорні компанії, укладаючи угоди від їх імені.

Проблема полягає в тому, що більшість віртуальних офшорних банків не досяжні для нагляду з таких причин: банк реєструється в одній країні, комп'ютерний сервер знаходиться в іншій, а особа, яка через Інтернет здійснює банківські операції, — у третій.

Первинною ланкою використання можливостей офшорних юрисдикцій є офшорна фірма, що характеризує особливий організаційно-правовий статус підприємства та забезпечує йому максимальне зниження податкових платежів, фінансову секретність і конфіденційність операцій.

Головною особливістю правового становища офшорної компанії є наявність нерезидентського статусу. Це означає, що центр управління і контора офшорної фірми знаходяться за межами офшорної території або взагалі відсутні. Зареєстрований офіс не є функціонуючим офісом офшорної компанії. Як правило, це звичайно адреса, за якою влада або інші особи можуть вступати в контакт з представником (агентом) офшорної компанії.

Значення офшорної фірми полягає в тому, що за кордоном з'являється новий "самостійний суб'єкт" господарських відносин, який, водночас, цілком підконтрольний фактичному вітчизняному засновнику. Офшорна компанія зовні виглядає як незалежний зарубіжний партнер української фірми. Захист даних, пов'язаних з ім'ям фактичних власників, забезпечується шляхом випуску акцій на пред'явника або на основі використання номінального володіння офшорною компанією. Під реєстрації офшорних фірм в Україні припадає на середину 90-х років XX ст., коли за кордоном було зареєстровано понад 3 тис. компаній.

За підрахунками аналітиків, сьогодні середня ціна реєстрації офшорної фірми коливається у межах від 700 до 1500 дол. США (офшорного банку – в середньому 200–500 тис. дол. США). Терміни реєстрації залежать від юрисдикції та становлять від 24 год до двох – трьох тижнів. Нерідко це відбувається анонімно через мережу Інтернет з оплатою у гривнях за допомогою системи банківських електронних переказів. Пакет документів на офшорну фірму доставляється кур'єрською поштою в будь-яку точку світу. Компанія може відкривати банківські рахунки за кордоном, а управління коштами здійснюють знов-таки за допомогою Інтернету чи банківських платіжних карток. Ліквідують таку компанію у зручний момент без потреби призначення ліквідатора [13].

Ділові відносини з офшорною фірмою встановлюються у такий спосіб:

- безпосередній контакт з іноземними банками й урядовими агенціями;

- використання послуг іноземного адвоката або (іноземних компаній-посередників ("секретарських" компаній);

- делегування "внутрішніх" агентів материнської компанії, які, водночас, можуть бути номінальними директорами створених офшорних фірм.

Наприклад, резидент Панами (як юридична, так і фізична особа) виступає засновником офшорної фірми. Після реєстрації та внесення даних про себе як засновника до державного реєстру він передає свої права реальному власникові. Посередницькі функції при цьому виконує секретарська фірма, що реєструє офшорну компанію. Це дуже зручний спосіб маскувати відомості про реального власника, оскільки номінальний директор вже після реєстрації компанії передає йому нотаріально завірену довіреність на керування фірмою з правом підпису будь-яких договорів, відкриття та управління банківськими рахунками, вільного розпорядження майном тощо [1, с. 225].

Наразі існують різні види офшорних фірм, серед яких за функціональним призначенням виокремлюють:

1. Загальні компанії – юридичні особи "широкого профілю" діяльності, окрім банківської, трастової чи страхової. Насправді, ці компанії мають різні назви залежно від країни походження та сфери, у яких їм дозволяють займатися бізнесом. Видами загальних компаній, зокрема, є: "звичайні", "вільні", "іноземні", "міжнародні", "шельфові" та ін.

Формою об'єднання загальних компаній, нерідко з кримінальною метою, є офшорний холдинг – материнська компанія, що контролює дочірні фірми шляхом оволодіння контрольними пакетами акцій чи паями в їх капіталі, та використовується для маскування джерела походження фінансових операцій. Холдингові фірми, зазвичай, поєднують в єдиному ланцюзі окремі компанії, офшорні банки, посередницькі фірми та інші ланки фінансової системи.

2. Ліцензійні компанії – створені для розпорядження патентами, програмами для комп'ютерних систем і мереж, іншою творчою продукцією, що належить материнській фірмі. Як правило, дочірня фірма набуває ліцензію материнської компанії на використання її інтелектуальної власності, різних "ноу-хау" тощо.

3. Офшорні експортно-імпортні компанії. Ці фірми дозволяють шляхом проведення трансфертних (внутрішніх) операцій перенести частину прибутку в офшорні зони, а також здійснювати оптові закупки безпосередньо в іноземних виробників. Популярними юрисдикціями для розміщення цих фірм є Кіпр, Ірландія, о. Мен, Гібралтар.

4. Інвестиційні компанії і фонди. Капітал, зібраний інвестиційними компаніями, перетворюють на неоподатковані облигації або депозити в офшорних банках. Офшорний інвестиційний фонд є об'єднанням інвестиційного капіталу. Для вітчизняних ділків, зокрема, які спеціалізуються на вчиненні фінансового шахрайства, цінність офшорних інвестиційних компаній полягає в можливості абсолютно законного повернення в Україну "відмитого" капіталу.

Перше місце за обсягами прямих іноземних інвестицій в Україну, за даними Держкомстату, посідає Кіпр, де офіційний обсяг українських грошей всього за один рік зріс з 10,3 млн до 5,8 млрд дол. США. 2008 року обсяг інвестованих "кіпрських капіталів" становив близько 6 млрд дол. США. Це майже у 25 разів більше, ніж за всі попередні роки незалежності. Кошти потрапили у сферу операцій з нерухомістю, оренду, інжиніринг і надання консалтингових послуг. Понад 90 % усіх коштів було інвестовано у вигляді цінних паперів (на Кіпрі ставка на торгівлю цінними паперами становить 0 %) [14, с. 43].

5. Страхові фірми. Базова схема офшорного страхування ґрунтується на переказі страхових премій в адресу офшорних страхових фірм, де вони не оподатковуються податком на прибуток. Метою кримінального використання офшорних страхових фірм є ухилення від оподаткування, нелегальний експорт капіталу, створення неформальних фондів грошових коштів тощо.

В офшорному страховому бізнесі відомі два типи компаній: компанії внутрішнього страхування ("captive insurance"); перестраховальні фірми ("reinsurance companies").

У певних ситуаціях доцільно створювати компанії першого типу. Якщо обсяг страхування досить значний, а ймовірність настання страхового ризику мінімальна, то страховими послугами вигідніше користуватись у власної страхової фірми. У цьому разі прибуток від страхової діяльності та страхові резерви залишаються материнській компанії.

Перестраховування, по суті, є повторним страхуванням того ж самого ризику з метою забезпечити безпеку страховика від раніше взятих зобов'язань. Отже, виникає можливість страхувати ризики, що за обсягом значно перевищують "потужності" страховика. З цієї ме-

тою укладається угода з перестраховальною фірмою, відповідно до якої їй передається частина ризиків та страхових резервів.

Сутність використання перестраховальних операцій полягає у такому. Компанія-страхувальник укладає договір з фірмою-страховиком. Ця фірма, водночас, перестраховує ризики в офшорній страховій компанії, зареєстрованій першою компанією в одній з офшорних юрисдикцій. Унаслідок цього кошти, що надходять у вигляді страхових премій, через посередника зараховуються на рахунок офшорної фірми. Перестраховальна фірма діє на основі принципу солідарної відповідальності: страхові ризики розподіляють між страховою компанією та фірмою в офшорній зоні. Аналогічно розподіляється і страхова премія. Водночас фірма-страховик досягає такої мети. По-перше, у більшості країн на величину страхових внесків зменшується оподаткований прибуток. По-друге, значна частина коштів, сплачених у формі страхових внесків, залишається під контролем фірми-страхувальника та може бути використана для створення неформальних фондів коштів, для інвестицій за межами країни або повернута в національну економіку у формі неоподаткованого прибутку [15].

Операції з перестраховування ефективно використовуються для відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом. У цьому випадку під їх прикриттям здійснюються розшарування та інтеграція брудних капіталів.

При аналізі тенденцій та рівня кримінальності фінансово-господарських операцій, що вчиняються вітчизняними підприємствами за участю офшорних компаній, можна виокремити такі закономірності:

під прикриттям задекларованого виробництва ці підприємства здійснюють переважно комерційну діяльність щодо вивезення дешевої сировини та ввезення імпортованих товарів;

фінансові внески більшості вітчизняних та іноземних учасників цих підприємств мінімальні та здатні лише замаскувати основну (тіньову) комерційну діяльність;

реальні прибутки підприємство приховує за кордоном або мінімізує за допомогою штучної кредиторсько-дебіторської заборгованості або фіктивних збитків.

Більшість спільних підприємств, що діють сьогодні за участю іноземних компаній, зареєстрованих в офшорних юрисдикціях, можна поділити на дві великі групи:

1) створені вітчизняними підприємцями (іноземні учасники – підконтрольні або підставні особи) з метою приховання кримінальної складової фінансово-господарських операцій;

2) створені іноземцями з метою послабити контроль з боку держави за експортом-імпортом продукції (робіт або послуг).

Операції щодо виведення кримінальних капіталів за допомогою офшорних компаній здійснюються у різний спосіб, що завжди передба-

чає використання певних фінансових інструментів та інших елементів офшорної фінансової системи.

Відповідно до вищезазначеного, ми дійшли таких висновків.

Використання офшорних юрисдикцій є найбільш характерним способом відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, на завершальній фазі організованої злочинної діяльності у сфері економіки, пов'язаній, зокрема, з прихованням слідів незаконного заволодіння чужим майном та ухиленням від оподаткування.

З метою ефективної протидії відмиванню коштів за допомогою офшорних юрисдикцій на державному рівні слід запровадити комплекс заходів за чотирма основними напрямками.

По-перше, це удосконалення законодавства, спрямованого на запобігання та протидію відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, яке має набути системного характеру і містити:

категорії злочинів (протиправних дій), вчинення яких пов'язане з одержанням доходів і необхідністю їх подальшої легалізації (предикатних злочинів);

обов'язки суб'єктів первинного фінансового моніторингу вживати посилені застережних заходів стосовно клієнтів, діяльність яких свідчить про підвищений ризик проведення ними операцій з відмивання доходів та використання з цією метою офшорних юрисдикцій;

механізм зупинення фінансових операцій, пов'язаних з відмиванням доходів, зокрема за запитами органів іноземної держави;

обов'язки фінансових установ щодо надання компетентним правоохоронним органам інформації у разі підтвердження останніми даних про проведення сумнівних операцій та ін.;

чітке законодавче розмежування кримінальної, адміністративної та цивільно-правової відповідальності за протиправні дії, пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом.

По-друге, це створення оптимальної підсистеми спеціалізованих підрозділів щодо виявлення, розкриття, розслідування та попередження кримінально-караних діянь (предикатних злочинів), раціонально вбудовану в систему протидії організованій злочинності. Насамперед необхідно звертати увагу цих спецпідрозділів на ті галузі економіки, що є високорентабельними, де обертаються значні фінансові й товарні потоки (банківська система, паливно-енергетичний комплекс, ринок нерухомості, сфера обігу цінних паперів, сфера приватизації) та існує реальна можливість виникнення злочинних прибутків, що привертає до себе увагу ділків-професіоналів і функціонерів організованої злочинності.

По-третє, запорукою успіху є підвищення рівня професійної компетентності працівників національних правоохоронних служб й оптимізація їх взаємодії між собою, а також з аналогічними відомствами інших держав та міжнародними організаціями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Протидія легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму : навч. посіб. / [С. Г. Туржій, С. М. Ключіке, В. М. Кірсанов та ін.]. – К. : Такі справи, 2008. – 560 с.
2. Чернявський С. С. Легалізація (відмивання) доходів у механізмі економічного шантажу: комплексний аналіз / С. С. Чернявський // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2008. – № 3. – С. 113–123.
3. Чернявський С. С. Криміналістична характеристика типових способів приховування валютних коштів за межами України / С. С. Чернявський // Форум права. – 2008. – № 3. – С. 515–522 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-3/08csszm.pdf>.
4. Антипов В. І. Тіньова економіка та економічна злочинність: світові тенденції, українські реалії та правові засоби контролю (теоретико-методологічне узагальнення) / В. І. Антипов / Держ. податк. адмін. України ; Акад. прав. наук. НДІ фін. права. Нац. акад. держ. служби України. – Вінниця, 2006. – 1039 с.
5. Арестархов О. Острів без небезпек / О. Арестархов // Бізнес. – 2002. – № 48 (515). – С. 42–44.
6. Соїна О. Вільні економічні зони як фактор ринкової економіки / О. Соїна // Економіка України. – 1994. – № 4. – С. 35–37.
7. Пахомов Ю. М. Національні економіки в глобальному конкурентному середовищі / [Пахомов Ю. М., Лук'яненко Д. Г., Губський Б. В.] ; відп. ред. В. С. Савчук. – К. : Україна, 1997. – 235 с.
8. Про оподаткування прибутку підприємств : Закон України від 28 груд. 1994 р. № 334/94-ВР // Відомості Верховної Ради. – 1995. – № 4. – Ст. 28.
9. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом : Закон України від 28 листоп. 2002 р. № 249-IV // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 1. – Ст. 2.
10. Предборський В. А. Детінізація економіки в контексті трансформаційних процесів. Питання теорії та методології : [монографія] / В. А. Предборський. – К. : Кондор, 2005. – 613 с.
11. Уманців Ю. М. Офшорне підприємництво у сучасній економіці / Ю. М. Уманців, Ю. А. Швед. – К. : Атіка, 2004. – 143 с.
12. Калюжний Р. А. Використання офшорних юрисдикцій при здійсненні сумнівних фінансових операцій / Р. А. Калюжний, В. М. Бутузов // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – К. : Міжвід. наук.-дослід. центр. – 2001. – № 4. – С. 97–100.
13. Боротися з офшорно-кримінальним бізнесом складно, але можливо // Урядовий кур'єр. – 2005. – № 167. – С. 7.
14. Архипов А. Украина офшорная / А. Архипов // Профиль. – 12 апр. 2008 г. – № 13 (32). – С. 43–44.
15. Бекряшев А. К. Теневая экономика и экономическая преступность / А. К. Бекряшев, И. П. Белозеров. – М., 2003. – 455 с.